

Alexandru I. Philippide. Coordonate stilistice

Cristina FLORESCU

Key-words: *Philippide, style, romanticism, humour*

1. Cadru general

Ne propunem în acest articol să subliniem câteva trăsături stilistice care marchează personalitatea lingvistului ieșean Alexandru I. Philippide. Materialul ce se găsește la baza considerațiilor care urmează cuprinde în special corespondența lingvistului cu o seama dintre contemporanii săi, atât cât este aceasta cuprinsă în volumul Philippide 1986. Multe dintre faptele pe care le vom lua în discuție pot fi argumentate și cu o serie de exemple care se găsesc în articolele, studiile de specialitate sau lucrările științifice ale savantului.

2. Repere stilistice

În istoria culturii umaniste, stilistica este una dintre cele mai vechi discipline care, dincolo de momentele de progres sau de regres, își păstrează încă independența atât în virtutea unei tradiții prestigioase, cât și din necesitatea, mereu actuală, a cercetării plasticității diverselor forme de exprimare. Supusă scolasticii Evului Mediu, limitată riguros de neogramatici, adaptată repede structuralismului, generativismului, intertextualității, cuprinsă uneori, sub denumiri diverse, în pragmatică, semiotică sau implicată în teoriile actelor conversaționale, stilistica a supraviețuit și prin permanentele dezvoltări contradictorii asupra obiectului de studiu. În cadrul diferitelor teorii, își dispută figurile de stil cu (neo)retorica, poetica, gramatica, lingvistica, teoria literaturii.

Utilizăm în lucrarea de față termenul *stil* în două accepții. Prima, strictă, se corelează cu literatură de specialitate a stilisticii ca disciplină lingvistică, accepție în care figurile își au locul determinat de arborescențele clasificări ale retoricii. Ch. Bally, contradictoriu în relaționarea figurilor de stil cu obiectul stilisticii, rămâne totuși unul dintre punctele prototipale de reper. Cea de a doua accepție se extinde, ca la Benedetto Croce, asupra actului de cultură, asupra artisticității, esteticii, asupra interpretării generale a lumii ca expresie semiotică a semnului artistic. În acest ultim sens, romantismul reprezintă și o stare de spirit (Cornea 2008: 6).

În literatura română, Iorgu Jordan, cu *Stilistica limbii române*, poate fi dat ca exemplu pentru cea dintâi modalitate de concepere restrânsă a disciplinei. La celălalt pol poate fi invocată, simplificând mult faptele, cartea lui Edgar Papu, *Despre stiluri*.

3. Philippide și romantismul ca predispoziție

Revenind la Alexandru I. Philippide, vom încerca în continuare să subliniem un aspect oarecum nebăgat în seama până acum privind personalitatea culturală a marelui lingvist ieșean. Dorim să reliefăm câteva trăsături ale întemeietorului școlii lingvistice ieșene, care îl pot caracteriza pe acesta ca *personalitate cu structură temperamental-psihologică de factură romantică*.

Poate părea paradoxală această încadrare a unui om de știință, a unui om de cultură de factură clar pozitivistă, care are față de critica literară (Philippide 1906)¹ o atitudine de respingere aparent nejustificată la un filolog cu un evident simț lingvistic și talent al condeiului. Însă această atitudine, în contextul social al epocii sale, reprezintă o manifestare a lucidității unui spirit critic mai mult decât necesar culturii române de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului trecut.

Pentru o mai limpede și succintă corelare terminologică vom cita disocierile lui Paul Cornea (2008: 6, 7) cu privire la multiplele accepții date, în literatura de specialitate, romantismului:

Prin romantism se poate înțelege: 1. *o grupare* de autori într-un domeniu definit al creației (literatură, arte plastice, muzică, istorie filozofie etc.), cu o existență istoricește determinată, bazată pe comunitatea unor principii sau afinități intelectuale, explicitate sau nu într-un program („curent”, „școală”); 2. *o mentalitate* sau *o stare de spirit* caracteristică unor zone largi ale producției intelectuale din prima jumătate a secolului al XIX-lea, având repercusiuni în domeniul concepției despre lume, al moravurilor și al stilului de viață („epocă”, „cultură romantică”); 3. *o configurație psihică*, traductibilă stilistic, care exprimă o dispoziție permanentă a spiritului uman, putând fi întâlnită pe toate meridianele și în cele mai diverse vârste ale istoriei (romantism în sens „tipologic”, „arhietipal” sau „stilistic”). Între aceste trei accepții există desigur legături trainice, imposibil de tăgăduit.

În nota 4 (Cornea 2008: 532) exegetul adaugă: „esențial e că toată lumea deosebește între conceptul «istoric» (temporal) de romantism și conceptul «tipologic» (stilistic)”.

A. Philippide, din punct de vedere istoric, poate fi considerat un „romantic întârziat”, o personalitate care are o configurație psihică predispusă tipologiei romantice: impetuoșitatea², idealismul³, aleanul privind vremurile revolute⁴, gesturile imprudente,

¹ Cităm, spre edificare, câteva concluzii ale lingvistului din raportul acestuia privind activitatea catedrei de Istoria literaturii române de la Universitatea din Iași: „Însă, bine, istoricul literar e un altfel de om decât un critic improvizat, cu criterii ad-hoc, pățimaș partizan ori dușman, om de propagandă, șef de gașcă, cetitor de poezii, declamator de vorbe goale [...]. Aici trebuie în sfârșit un om care să pună o stavilă criticii pățimașe și să arate odată ce va să zică într-adevăr o istorie literară” (Philippide 1906: 44).

² „Așa de strâns cum sunt în lanțurile învățământului secundar, care nu-mi permit să dau drum liber forțelor pe care le văd cum se frământă în crier, tocmai la vârsta asta” (Philippide 1986: 41).

³ „N-am crezut că m-ar putea ferma o fimeie în așa grad. Atâtea iluzii am pus în această fimeie – ca Don Quijote în Dulcinea – și atât de amoretat sunt de aceste iluzii, încât viața mi-a devenit amară, ah, mai amară decât fierea. Numai la fimeia mea mă gândesc, cu mintea la dânsa adorm – și cum dorm? – și mă trezesc” (Philippide 1986: 46).

⁴ Cf. în special Philippide 1884.

fruste⁵, toate îl dezvăluie ca fiind un spirit cu adevărat romantic ale cărui trăsături se intercorelează cu o hipercunoaștere a realității românești.

Respectivele caracteristici se manifestă într-o supraapreciere a propriilor forțe proiectate, pe fondul cultural al țării – în conștiința lingvistului – gigantesc. Trebuie să reamintim efortul declarat al lingvistului ieșean de a schimba „din temelii societatea românească” (Oprișan 1986: 5), angajându-se cu fervoare și pasiune „să îndrepte răul social” (Pamfil 2008: 23). Este un efort practic, social și profund idealist:

Pentru moment ne gândim vreo câțiva să formăm o asociație de oameni de treabă, care să-și pună ca scop nu căpătarea cu orice preț a ministerului, ci deprinderea românului cu hărnicia, cu modestia și cu economia. Încetul cu încetul credem că au să se adune în jurul nostru toți cei sătui de vorbe goale, de reclame electorale, de lux calic, de scumpete, de descurajare și de alte rele care bântuiesc țara românească (Philippide 1986: 81) (scrisoarea către Suchier din 29 septembrie 1892).

Idealismul menționat nu ține de o ideologie politică, nici nu este subsumat ideilor științifice; reprezintă una dintre ipostazele unei existențe marcate de un romantism ca predispoziție și ca stare de spirit.

Aceasta alăturare a romantismului de unul dintre cei mai atașați lingviști de ideea travaliului științific și de aceea a demersului obiectiv al cercetării este conformă cu starea și faptele epocii. Toți cei care cunosc opera științifică a lui Philippide, toți care i-au citit scrisorile către contemporani ori aceia care l-au cunoscut personal, au remarcat temperamentul vulcanic, exaltările excesive adesea, izbucnirile impetuoase, energia explozivă, expresia vehementă, plină de furia adevărului afirmat cu patimă. Aceste manifestări temperamentale⁶ au fost puse atât pe seama unui dat nativ pur și simplu (fără analize tipologice), cât și pe seama unui soi de refulare, de explozie, de nevoie de echilibrare temperamentală în contrapondere cu efortul imploziv al unei cercetări minuțioase, statice, de bibliotecă. Cu certitudine și această ipostază defulantă poate fi oricând avută în vedere. Dar însăși antrenarea în munca unor cercetări filologice de o deosebită anvergură, demonstrează tendințe titanice originare, native, dezvoltate de lingvist adesea în parametri supraomenești, romantic eroici. Toate aceste fapte cunoscute s-au produs cu toate eforturile personalității pe care o discutăm aici de a-și doza pe cât posibil echilibrat propriile forțe intelectuale și fizice⁷.

⁵ „Prea iubite prietene, nici prin minte nu mi-ar fi trecut că d-ta nu trebuia să știi despre publicația jubiliară pe care o plănuiau prietenii și elevii d-tale. Adică pentru ce nu trebuia să știi? Este acesta un obicei al d-voastră? Atunci rău a făcut d-l Wechssler că nu mi-a spus. Atât de puțin îmi închipuiam una ca aceasta, încât era să-ți trimit cât pe ce d-tale însuși articolul meu, pentru ca să nu fi spus cumva în el vreo prostie de care să-ți fie rușine. Frumos ar fi fost!” (Philippide 1986: 161, scrisoare către Hermann Suchier).

⁶ Nu este locul aici să prezentăm o analiză cu privire la cauza și adevăratele resorturi sociale care au modificat câteva din trăsăturile caracterologice ale lingvistului; au făcut acest lucru contemporanii și urmașii săi, elevi străluciți ai filologiei române: G. Pascu, I. Iordan, G. Ibrăileanu, G. Ivănescu ș.a.

⁷ „Lunile mai, iunie și iuliu am avut din cale afară de multă treabă: în mai a trebuit să muncesc mult la dicționar, pentru că în iunie era să fiu ocupat cu examene; în iunie a trebuit să cetesc teze și să ascult orale de dimineață până seara; în iuliu am învățat a treia oară slavonește – de astă dată știu bine – și am lucrat mult la dicționar, pentru ca să-mi pot lua în august vreo câteva săptămâni vacanță – cea dintâi vacanță după zeci de ani de muncă neîntreruptă, pe care în adevăr am să mi-o iau de la 10–30 august” (Philippide 1986: 158).

Cea mai eroică ipostază a lingvistului ieșean este antrenarea în munca de alcătuire a *Dicționarului limbii române*. Carmen-Gabriela Pamfil (2008: 64–106) face o prezentare minuțioasă și exactă a dificultăților și problemelor pe care le-a întâmpinat A. Philippide pe parcursul celor nouă ani (1897–1905) de implicare în structurarea, conceperea tehnico-lingvistică și parțiala redactare a monumentalei lucrări lexicografice a limbii române.

Din perspectiva grupului de lexicografi români care au lucrat la finalizarea *Dicționarului limbii române* – lexiconul tezaur redactat sub egida Academiei Române până în anul 2009, realizat și pe baza structurilor concepute inițial de A. Philippide –, afirmațiile făcute de lingvistul ieșean în perioada anilor 1897–1905 cuprind o proiecție neîndeajuns de realistă asupra obiectului de lucru. Această viziune asupra propriei sale puteri de muncă, dincolo de forța intelectuală în mod evident ieșită din comun, reflectă mult spirit de sacrificiu și generozitate profesională:

Am treabă multă: o gramatică românească pentru Kuppermann [...], două rânduri de teze de citit, curs de ținut, examene, de gândit asupra unui studiu de filologie pe care-l voi publica într-o scriere jubiliară nemțească [...]. Cu toate astea tot îmi pare bine că aş pute fi însărcinat de la anul cu dicționarul Academiei. În curs de 15 ani de acuma înainte, eu voi duce la capăt publicarea *Istoriei limbii române*. Mai am multe limbi de învățat de iznoavă, sute de volume de studiat și multe sute altele de consultat. Voi pute totuși – în caz că voi fi tot așa de sănătos ca astăzi –, să scriu și o parte din dicționar, dacă nu cumva tot dicționarul (Philippide 1986: 47) (din scrisoarea către Titu Maiorescu din 27 mai 1897).

Tonul genialului lexicograf se schimbă, însă, relativ repede și Maiorescu primește o misivă rapidă (din 12 decembrie 1898), scrisă în registru familiaro-ironico-satiric, care reprezintă un fel de repede privire asupra stării faptelor intelectuale din Iași timpului:

Nu s-au petrecut în Iași alte evenimente importante decât trei pe care mi-am propus să vi le fac cunoscute [...]. Întâi mi s-a născut o fată pe care am numit-o Elisabeta, adecă Safta, dar n-am botezat-o încă [...], pentru că nu găsesc nânaș. Nu-i vorbă că nici n-am căutat, dar tot am s-o botez eu. Al doilea, Teohari Antonescu a adunat de mai multe ori, în saloanele lui [...], tot felul de caracudă, și tânără și bătrână, cu gândul ca adecă să reînnoiască Junimea. Al treile am lucrat eu la dicționar.

Fata s-a născut cum se nasc toate fetele, în privința aceasta socot că nu sunteți în nedumerire. Ședințele literare din saloanele lui Teohari au fost însă curioase prin exagerarea calităților Junimei [...]. În aer nici o idee [...].

La dicționar am lucrat din răspuțeri și tocmai când s-a împlinit un an [...] am făcut un raport asupra mersului lucrării și l-am trimes d-lui prezident al Comisiunii Dicționarului, care sigur că l-a cetit cu băgare de samă, mai ales că n-are altă treabă. (Philippide 1986: 52–53).

De fapt, munca depusă de Philippide la acest dicționar, prin mărimea bine temperată a modalității de cuprindere a informațiilor, s-a poziționat aproape epeic în istoria lexicografiei academice române. Suferințele produse marelui lingvist prin luarea lucrării de sub redacția sa au generat pagini de corespondență în care durerea și supărarea, dublate de o aparentă ușurare, sunt camuflate de tonul vehement-ludic:

În asemenea împrejurări eu nu puteam spune Academiei decât acestea: „Doamnă, eu nu pot face un dicționar neștiințific și caraghioz, care nu va avea nici măcar avantajul de a se găti în mai scurtă vreme. Fă d-ta acest monstru în patru ani și să-l porți sănătos”. Ar fi bine să-l comandeze Maiestatea-Sa la Krupp⁸. (Philippide 1986: 213).

Suferințele camuflate ale lingvistului nu au nimic din ipostazierile tip lamento ale romantismului târziu. Tristețea, neexprimată din mândrie și din cauza orgoliului rănit, s-a transformat adesea în autonemulțumire explicită⁹ și în exces critic¹⁰.

3.1. Preocuparea lui Philippide pentru istorie și pentru folclor (factori care caracterizează ipostazierile romantismului) sunt aspecte care nu mai trebuie demonstrate. Activitatea savantului se grefează în întregime pe efortul susținut în ideea recuperării faptelor de istorie a culturii române, a istoriei limbii române în special. De asemenea a existat la Philippide o permanentă preocupare pentru ceea ce astăzi este parțial cuprins antropologiei și integralismului¹¹ prin aceea că faptele limbii literare sunt corelate cu acelea ale limbii populare și ale folclorului, împletindu-se toate acestea cu o preocupare pentru recuperarea lumii satului românesc, proiectat romantic și idilic, în timpurile trecutului de aur¹².

Dacă adăugăm la aceste două tipuri de preocupări cele observate mai sus cu privire la impetuozitate, la caracterul frust și la idealismul caracterologic și temperamental al lui Philippide, se poate susține faptul că aspectele determinante ale forței sufletești și psihice ale întemeietorului de școală lingvistică ieșeană, că mentalitatea acestuia, stările sale de spirit (cf. *supra*) au *trăsături accentuat romantice*.

În felul acesta se poate înainta, poate, cu un pas, în descifrarea problemelor existențiale ale marelui savant ieșean, în înțelegerea personalității sale.

Bătrânețea, temperamentul complicat prin boală și necazuri nu l-au îndepărtat pe A. Philippide de elevii și marii săi prieteni. Acest fapt se datorează atât „gingășiei și statorniciei în prietenie” (Oprîșan 1986: 8), cât și unei structuri psiho-sufletești a spiritului său care se înscrie unor predispoziții de tip romantic.

⁸ Aluzie la concernul industrial german, devenit ulterior Friederich Krupp AG, cunoscut printre altele, ca deținând monopolul fabricării de armament.

⁹ „Nu este, în adevăr, de mirare că cei de pe mal nu și-au dat socoteală de greutatea lucrului, când au pretins ca în cinci ani să se adune și să se redacteze materialului dicționarului; este de mirare cum eu, care aveam oarecare experiență de ce vra să zică a munci cinstit pe terenul istoriei limbilor, am putut să-mi închipuiesc puțința acestui lucru. Dar eram și eu, ca toți, un specialist român și cer iertare – nu d-voastră, ci lui Dumnezeu”. (Philippide 1986: 61).

¹⁰ Considerațiile lingvistului (Philippide 1986: 216) cu privire la dicționarul lui H. Tiktin sunt marcate de o critică excesivă, dacă ne gândim la generozitatea și obiectivitatea analizelor de care Philippide dăduse dovadă în atâtea alte situații asemănătoare.

¹¹ Faptele respective sunt diferențiate de lingvist cu multă vehemență de enciclopedismul de tip hasdeian.

¹² Întreaga istorie a începutului celei de a doua căsătorii cu tânăra sa soție de 17 ani se găsește sub semnul unei nunți țărănești oarecum idilice, având tipare proiectate pe canava romantică. Faptele sunt hâtru și duios povestite de Philippide în scrisoarea din 5 mai 1897 către Suchier (Philippide 1986: 147).

4. Elemente umoristice la A. Philippide

Luăm acum în discuție ceea ce vom numi forța *umoristico-satirică* a scriiturii filologului ale cărui coordonate stilistice sunt subiectul prezentării noastre.

Implicarea personalității lui Philippide în „configurația psihică” a romantismului vine în contrapondere cu tendința acestuia de a-și reprima bărbătește înduioșările și sensibilitățile. Scenele și referirile la problemele familiale (Philippide 1986: 15, 45, 47, 52, 63 etc.), atunci când nu sunt înfățișate cu discreție și oarece timiditate, apar luminate de un umor-satiric sau o satiră-umoristică alcătuite pe coordonate specifice.

Cu certitudine A. Philippide avea un condei talentat, care putea deveni (și a fost adesea) o armă satirică redutabilă. Câteva dintre citatele anterioare oglindesc din plin și acest aspect.

Satira, umorul și ironia alăturate argumentației logice formează în scriitura lingvistului un amestec special, cu un înalt grad de specificitate.

Principala sa unealtă stilistică este ironia, când acidă, când blând duioasă, hilară adesea, mai ales usturătoare.

Poate fi identificată însă o categorie bine determinată a unei ironii-humorești, a unei tipologii de haz care pare asemănător când lui Caragiale („Moftangioaicele țării noastre” – Philippide 1986: 14, „Curat!” – Philippide 1986: 54), când sintagmelor oximoronic tipice lui Ion Creangă („Femeia mea astă de a doua [...] e putredă de săracă” – Philippide 1986: 63).

De fapt ne găsim în fața unui umor specific unui om de știință lingvist care poate surprinde dedesubturile hazoase ale vieții desfăcute în calupuri de limbă românească bine dozată artistic în context contrastiv:

De două săptămâni trăiesc așa cum n-am trăit de când sînt. Chiar ca într-o poveste din *Halima*. Viața ce o duc nu pot zice nici că e bună, nici că e rea. Știu numai că e curioasă. Când îți scriu aceste rânduri, mă găsesc într-un salonaș [...] dintr-o *maison meublée*, inglizească, am de o parte pe soacră-mea care-mi cârpește căptușala paltonului, iar pe de alta pe logodnica mea care coasă o față de masă [...]. Mare lucru să fie s-o fi nimerit. Decât eu sunt mai mult pe pragul infernului. Cum va vre dracul ori D-zeu, *mir ist ganz egal!* Mâncarea rea, băutura mizerabilă – este o căldură caniculară și în tot St. Hélier nu este o bucătică de ghiață – GLUMĂ TUFĂ (s.n.). *Alles ernst und himmelisch*. M-am vaporizat și afemeiat. (Philippide 1986: 15).

Caracterul specific rezultă din tehnica introducerii în fraza unei argumentații aplecat intelectuale, bazate pe cuvinte neologice, a unor intarsii de paradox care glisează pe termenul popular și familiar:

Eu în special, ori de câte ori aud de vreun tânăr inteligent care a grupat în jurul său o pleiadă de tineri inteligenți pentru a lucra pentru progres, mă cutremur de groază, căci mă aștept la o nouă bandă de obraznici și potlogari. (Philippide 1986: 24)

Mi-a părut bine că tinerii noștri au sângele așa de fierbinte pentru naționalitate și fraternitate, măcar că pe uniia [...] îi cunosc încă de pe când îmi erau elevi de liceu că-s niște putori. (Philippide 1986: 54)

La București s-a format de o bucată de vreme o șleahță de genii. (Philippide 1986: 186)

Acest tip de alternanță dintre limbajul elevat/ de specialitate și termenul popular/ familiar/ injurios chiar, este un procedeu stilistic caracteristic lingvistului ieșean și poate funcționa amplu, dincolo de paradox și de ironie:

Lăsați pe colaboratorii revistei *Viața românească* să scrie cu ortografia fonetică [...], altfel aveți să deveniți niște burtă-verde ridiculi (Philippide 1986: 26).

Am scris anul trecut de două ori gaștei liberale de la *Convorbiri literare* să-mi șteargă numele din lista colaboratorilor. Nu mi s-a împlinit cererea. În schimb am primit de la șeful bandei, I. Bogdan, o scrisoare pe care, fără s-o cetesc, am azvârlit-o în latrină. (Philippide 1986: 60)

Procedeele funcționează ca modalitate de expresie prin care este exprimată o întreagă gamă de sentimente agresiv neplăcute (indignare, furie, revoltă). Descărcarea nervoasă merge (adeseori autopunitiv) până la drăcuire nădușită (Philippide 1986: 64, 66, 190, 193 etc.).

Alternanța dintre termenul special, din limbajul de specialitate, și cel popular/ familiar, declanșează contexte în care paradoxul ironiei capătă valențe unice. Ne găsim în fața unui umor special, cu creionări specifice unui om de știință care privește lumea neartistic având totuși, în fibra lui creatoare un mare artist copleșit de reprezentări de altă natură decât cea literar-artistică.

Deschide, astfel, Philippide, calea unui stil scriitoricesc pe care va merge, la aceeași înălțime, mult mai târziu, numai un Andrei Pleșu.

Cu toate că forța ironiei satirice este (numeric privind faptele) dominantă, am numit modalitatea stilistică prezentată aici *umoristică* în primul rând pentru că, în volumul de corespondență a lui Philippide, de multe ori seva unor secvențe cu neașteptată desfășurare narativă se scurge pe firul unui umor de tipul aceluia care va străluci în unele dintre nuvelele lui V. Voiculescu. Fiind vorba de o desfășurare narativă, ne permitem să cităm un fragment mai amplu, care descrie prima parte a unei escalade pe Ceahlău:

A doua zi diz-diminează, ne așteptau caii, cai mici și vârtoși de munte, pe care-i tocmişem din satul apropiat. Vremea era întunecată, picurau deja mici picături de ploaie, conducătorii ne-au spus însă că nu-i primejdie, că totdeauna așa se întâmplă ca dimineața să ploaie, iar peste zi să se facă vreme bună, și cu ajutorul lui D-zeu am încălecat și am plecat. Pe la un sfert de drum, ne-a prins ploaia mare, n-am pierdut curajul și am mers mai departe. Pe la jumătatea drumului eram în noor și prăpăstiile le treceam în bobote; pe la vârf ne-a apucat ninsoarea. Ningea ca la Crăciun! Am aprins un foc mare de brad și am mâncat la lumina lui și în mijlocul vârtejului de omăt. Pe deasupra s-au mai spăriat și caii și au început să fugă sforăind, iar conducătorii ne-au spus că trebuie să fie ursul, căci urșii își au pe Ceahlău capitala împărăției. Ursul nu ne-a mâncat, nici nu l-am văzut și ne-am apucat de scoborât (Philippide 1986: 168).

Fraza alternează meșteșugit, cu muzicalitate, cadențele scurte și cele lungi. Etapele peripeției sunt dezvoltate gradual, tensionant, relativ sec, fără comentarii epifrastructice, cu repetiții anaforice; atmosfera de hilar meteorologic se impune pe firul unui umor ascuns, hâtru, cu ajutorul căruia *vedem* în fața ochilor cum expediția, întemeiată cu grijă, supusă unui ritual relativ banal pentru zona Ceahlăului, ajunge să treacă prăpăstiile în bobote, prin nămeți apocaliptici și urși domnitori care amenință de după fantasmale albe ale muntelui.

5. Considerații concluzive

Am încercat în demersul de față să pătrundem în lumea sufletească și intelectuală a lingvistului ieșean A. Philippide prin cheia a două coordonate stilistice de stare și de mentalitate: romantismul și umorul.

Pe baza mărturiilor celor care l-au cunoscut și analizând corespondența lingvistului așa cum se prezintă aceasta în (Philippide 1986), am tras concluzia că se poate afirma că ne găsim în fața unui romantic temperamental care s-a manifestat ca atare în viața și în opera lui epistolară.

Pentru a face față unei societăți pe care o refuză adesea, circumscriind-o, în ipostază tipic romantică, „cercului strâmt” al existenței, Philippide își descătușează spiritul prin cuante de umor reconfortant. Alături de ironia piezișă și de satira oablă, lingvistul ieșean scapă necazurilor cotidiene prin contrapunct de scriitură umoristică, specifică, din punct de vedere stilistic, unui om de știință căruia îi este dat de pronia cerească să-și ducă, mai mult spre desfătarea sa, talentul scriitoricesc în mod secundar.

Bibliografie

- Cornea 2008: Paul Cornea, *Originile romantismului românesc* (ediția a doua), București, Editura Cartea românească.
- Oprișan 1986: I. Oprișan, *Alexandru I. Philippide – un personaj românesc*, vol. I, în vol. *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*, București, Editura Minerva.
- Pamfil 2008: Carmen-Gabriela Pamfil, *Alexandru Philippide*, București, Editura Litera Internațional.
- Papu 1986: Edgar Papu, *Despre stiluri*, București, Editura Eminescu.
- Philippide 1986: *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*, vol. I, ediție îngrijită de I. Oprișan, București, Editura Minerva.
- Philippide 1906: A. Philippide, *Istoria și critica literară*. Un raport asupra catedrei de istorie a literaturii române de la universitatea din Iași, în „Viața românească”, anul I, vol. I, 38–54.
- Philippide 1884: A. Philippide, *Încercări asupra stărei sociale a poporului român în trecut*, Iași.

Alexandru Philippide. Stylistic Coordinates

The article presents two stylistic coordinates that characterise Alexandru Philippide's personality: 1) romanticism, especially as mood and feeling, 2) humour *versus* satire and irony.

The analysis is based on Philippide's personal letters included in the volume *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*.

*Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România*